
SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

Z OBSAHU: *Konštrukcie obrazu kultúry*
Rurálne prostredie ako mikrokozmos?
Obraz štruktúry spoločnosti
Urbánne svety v etnologickom bádani

3-4

50

2002

Prvá strana: Kresba z Topoľčianok, 5.5.2001, autorka: Zora Vanovičová

Preklady: E. Herzánová, T. Bužeková, K. Popelková, K. Hlôšková

Text J. Ługowskiej redigovala M.M. Nowakowska

Dear Reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions, etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P. O. Box 57, Nám. Slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet
URL <http://www.elis.sk>

ŠÉFREDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

VÝKONNÉREDAKTORKY

Hana Hlôšková

Tatiana Podolinská

EDIČNÁ RADA

Ľubica Droppová, Gyivicsán Anna, Martin Kanovský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist, Milan Leščák, Martin Mešša, Magdaléna Pariková, Ján Podolák, Peter Salner, Zdeněk Uherek, Miroslav Válka

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ŠTÚDIE

- K i l i á n o v á, Gabriela:** Etnológia na Slovensku na prahu 21. storočia: reflexie a trendy..... 277
- N i e d e r m ü l l e r, Péter:** Európska etnológia: Nová veda pre „nový“ svet..... 292
- L u g o w s k a, Jolanta:** Text ako predmet zainteresovaných spoločnej folklorystyky i teorii kultúry..... 301

Konštrukcie obrazu kultúry

- K o s t l i n, Konrad:** Imagológia kohézie – kultúra a kontinuita, spoločenstvo a identita... 309
- L e š č á k, Milan:** Folklór ako forma sociálnej komunikácie..... 318
Komentár: B e n e š, Bohuslav..... 330
- K r e k o v i č o v á, Eva:** Konštrukcia obrazu „seba“ a „iných“..... 332
Komentár: G a r a j, Bernard..... 342
- P r o f a n t o v á, Zuzana:** Hodnoty v procese transformácie a postmoderná kultúra..... 346
Komentár: K a n o v s k ý, Martin..... 351
- H l o š k o v á, Hana:** Ústna história vo vytváraní historickej pamäti..... 353
Komentár: P o s p í š i l o v á, Jana..... 363

Rurálne prostredie ako mikrokosmos?

- Komentár:* Š k o v i e r o v á, Zita..... 366
- S t o l i č n á, Rastislava:** Možnosti konštruovania obrazu tradičnej rurálnej kultúry kartografickou metódou..... 369
- B a r ň a, Gábor:** Výsledky a nádeje v etnologickom sociálnom výskume v Maďarsku 376

Obraz štruktúry spoločnosti

- S á r k á n y, Mihály:** Výskum premien štruktúry rurálneho spoločenstva v Maďarsku v 2. pol. 20. storočia..... 386
- B e ň u š k o v á, Zuzana – R a t i c a, Dušan:** Obraz spoločnosti a jej fungovanie v slovenskej etnológii v 2. pol. 20. storočia..... 395

- K a n d e r t, Josef:** Skupiny sítě skupinových vzťahů..... 405
- F a l ť a n o v á, Lubica:** Podmienky zamestnanosti v poľnohospodárstve..... 410
Komentár: P a r í k o v á, Magdaléna... 418
- M a n n, Arne:** Prehľad romistiky na Slovensku..... 421
Komentár: W e i n e r o v á, Renata..... 431

Urbánne svety v etnologickom bádani

- U h e r e k, Zdeněk:** Globalizace a urbanizace – trendy a výsledky výzkumů..... 443
- P o p e l k o v á, Katarína – S a l n e r, Peter:** Urbánny svet v slovenskej etnológii 444
Komentár: M a y e r, Vera..... 452
- L u t h e r, Daniel:** Mikrosvety a (makro)-svet mesta..... 455
Komentár: B i t u š í k o v á, Alexandra – D a r u l o v á, Jolanta..... 462

ROZHLADY-SPRÁVY-GLOSÝ

- Pozdrav do južných Čiech jubilantke Eve Davidovej (Arne M a n n)..... 464
- PhDr. Štefan Mruškovič jubiluje (Mojmír B e n ž a)..... 467
- Životné jubileum Mgr. L. Falťanovej, CSc. (Rastislava S t o l i č n á)..... 469
- Pavel Habáň – začínajúci päťdesiatnik (Ladislav M l y n k a)..... 473
- PhDr. Michal Markuš, CSc. 90-ročný (Janko K o m a)..... 475
- Emke Drábikovej (Peter S l a v k o v s k ý) 476

RECENZIE – ANOTÁCIE

- Lasta Džapovič: Zemľa – verovaňja i ritualy (Rastislava S t o l i č n á)..... 478
- Lidové tance a detské hry ve filmotěce EÚ AV ČR (Stanislav D ú ž e k)..... 478
- Aida Brenko, Željko Dugac, Mirjana Randić: Národná medicína (Dušan B e l k o)..... 480

STUDIES

- K i l i á n o v á, Gabriela:** Ethnology in Slovakia at the beginning of the 21st century: reflections and trends..... 277
- N i e d e r m ü l l e r, Péter:** European Ethnology: changing life in a changing world..... 292
- Ľ u g o w s k a, Jolanta:** Text as a subject of contemporary folkloristics and the theory of culture..... 301
- Constructions of the picture of culture*
- K ö s t l i n, Konrad:** Die Imagology der Kohärenz..... 309
- L e š č á k, Milan:** Folkloristik als Teil für die Untersuchung des breiten Spektrums der sozialen Kommunikation..... 318
Commentary: B e n e š, Bohuslav..... 330
- K r e k o v i č o v á, Eva:** Eine Konstruktion des Bildes von „sich“ und „anderen“... 332
Commentary: G a r a j, Bernard..... 342
- P r o f a n t o v á, Zuzana:** Values in the process of transformation and postmodern culture..... 346
Commentary: K a n o v s k ý, Martin... 351
- H l ô š k o v á, Hana:** Oral history and creating historical memory..... 353
Commentary: P o s p í š i l o v á, Jana 363
- Rural world as a mikrokosmos?*
Commentary: Š k o v i e r o v á, Zita... 366
- S t o l i č n á, Rastislava:** Possible ways of constructing the picture of traditional rural culture by using cartographic method..... 369
- B a r n a, Gábor:** Changing society – changing science..... 376
- Images of structure of society*
- S á r k á n y, Mihály:** Studies on changing rural social structure in Hungary..... 386
- B e ň u š k o v á, Zuzana – R a t i c a, Dušan:** Das Bild des Gesellschaft und ihr Funktionieren in der Slowakischen Ethnologie..... 395
- K a n d e r t, Josef:** Groups and nets of group relations..... 405
- F a l ě a n o v á, Lubica:** Employment situation in agriculture..... 410
Commentary: P a r í k o v á, Magdaléna..... 418
- M a n n, Arne:** The outline of the Romany studies in Slovakia..... 421
Commentary: W e i n e r o v á, Renata 431
- Urban world in ethnological research*
- U h e r e k, Zdeněk:** Globalization and urbanization..... 443
- P o p e l k o v á, Katarína – S a l n e r, Peter:** Die urbane Welt in der Slowakischen Ethnologie..... 444
Commentary: M a y e r, Vera..... 452
- L u t h e r, Daniel:** Mikrowelten and (Makro)welten in den Städten..... 455
Commentary: B i t u š í k o v á, Alexandra – D a r u l o v á, Jolanta..... 462
- NEWS-HORIZONS-GLOSSARY
- Jubilee of Eva Davidová (Arne M a n n) 464
- Jubilee of PhDr. Štefan Mruškovič (Mojmír B e n ž a)..... 467
- Jubilee of Mgr. L. Faltánová, CSc. (Rastislava S t o l i č n á)..... 469
- Jubilee of Pavel Habán (Ladislav M l y n k a).. 473
- Jubilee of PhDr. Michal Markuš, CSc. (Janko K o m a)..... 475
- An obituary for Emka Drábiková (Peter S l a v k o v s k ý)..... 476
- BOOKREVIEWS-ANNOTATIONS 478

PREHĽAD ROMISTIKY NA SLOVENSKU

ARNE B. MANN

PhDr. Arne B. Mann, CSc., Ústav etnológie SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava

The beginnings of a scientific research of the Romanies in Europe lead into the 18th century. The censuses of the Romanies, initiated by Miestodržiteľská rada in 1770- 1785 can be considered as the signs of a scientific interests. There were some collective, documentative and educational works on Romanies in Slovakia in 19th till the 2nd half of 20th century. The results of a long period-research of the ethnographer Emília Horváthová-Čajánková bring a new quality in the next period., and put through an approach of assimilation. The science followed the policy of the state on this topic. In the situation of the reformation of the politics the Ethnographic Institute SAS succeeded in editing and publishing of a monothematic volume of Slovenský národopis in 1988. The sociologically oriented research of a romany famil, performed by the Institute of social sciences SAS in Košice, was also of an importance in that time. After 1990 occurred the opportunity of an research and publishing the results. However, the present state of knowledge of Romanies is still unsatisfactory.

Kľúčové slová: Rómovia, romistika, dejiny a kultúra Rómov, vedecký výskum Rómov

Key words: Romanies, Romany Studies, Romany history and culture, scientific research of Romanies

Na území Slovenska žije dnes viac ako tristo tisíc príslušníkov rómskeho etnika (niektoré odhady uvádzajú štyristo-päťsto tisíc), čo predstavuje asi 5,7 % (resp. 7,6 % - 9,5 %) všetkého obyvateľstva. Od majoritného obyvateľstva a ostatných etnických minorít (Maďarov, Rusínov, Čechov atď.) sa líšia nielen viditeľnými antropologickými znakmi a vlastným jazykom, ale aj rozdielnym spoločenským statusom: historicky pretrvávajúce postavenie okrajovej (marginalizovanej) skupiny obyvateľstva sa prejavilo v spoločenskej izolácii - životom v osobitných lokálnych spoločenstvách (rómskych osadách, alebo kompaktných osídleniach - obyčajne na

okrají obcí), absenciou interetnických sobášov, konzervativizmom v spôsobe života. Postupný zánik tradičných foriem obživy v prvej polovici 20. storočia, strata záujmu o nádeňnícku prácu Rómov v období družstevnej kolektivizácie a ekonomická transformácia po roku 1989 spôsobili zväčšovanie sociálnych rozdielov a zhoršovanie medzietnických vzťahov medzi rómskym a nerómskym obyvateľstvom. Rómov dnes vníma majoritná spoločnosť ako problémovú, neprispôsobivú skupinu, ktorá je úplne odkázaná na spoločnosť a na ktorú doplaca ostatné obyvateľstvo (prispievaním na sociálnu podporu z jeho daní, v dôsledku krádeží poľnohospodárskych plodín, hrozbou vízovej povinnosti do krajín západnej Európy v dôsledku pokusov slovenských Rómov o emigráciu do týchto zemí...) Negatívne protirómske postoje verejnosti existujú väčšinou v latentnej podobe. Je však zarážajúce, že verejnosť (rovnako ako politická reprezentácia, či kultúrna elita) ostávajú vcelku ľahostajné aj v prípadoch otvorených útokov proti Rómom zo strany príslušníkov extrémistických skupín. V tejto súvislosti sa natiska otázka, aký podiel na tomto vážnom celospoločenskom probléme má stav vedeckého poznania Rómov (ich dejín, kultúry, sociálneho vývoja, demografického správania) a vývoja interetnických vzťahov v našej spoločnosti. Je tu skutočne nedostatok objektívnych poznatkov, alebo tu existuje spoločenská ignorancia doterajších výsledkov vedeckého bádania?!

Nasledujúci príspevok podáva prehľad základných romistických prác, zaoberajúcich sa dejinami, kultúrou a spôsobom života Rómov na Slovensku z pohľadu spoločenskovedných disciplín; nevenuje pozornosť prácam insitnej romistiky (nedosahujúcim štandardnú úroveň vedeckých alebo populárno-vedeckých prác), umeleckej literatúre slovenských autorov s rómskou tematikou, alebo súčasnej literárnej tvorbe (próze, poézii) rómskych autorov.

Pretože Rómovia, ktorí v stredoveku prechádzali Európou sa predstavovali ako „*kniežatá z Malého Egypta*“, až do druhej polovice 18. storočia vo všeobecnosti pretrvávala predstava o ich egyptskom pôvode. Až práca nemeckého vzdelanca H. M. G. Grellmanna *Historisches Versuch über die Zigeuner betreffend die Lebensart...* (Göttingen 1787) upozornila na podobnosť jazyka európskych Rómov s indickými jazykmi, čo bolo podnetom pre ďalšie jazykovedné bádania, ktoré určili ako pravlasť Rómov Indiu. Grellmanna k bádaniu inšpirovala príhoda kalvínskeho kňaza Štefana Váliho z obce Almás pri Komárne, ktorý sa pri svojom štúdiu v holandskom Leidene stretol s indickými študentami; pretože mu ich reč pripomínala jazyk Rómov, zapísal si od nich viac ako tisíc slov v ich jazyku aj s ich významom. Keď po svojom návrate domov zašiel medzi Rómov a prečítal im zapísané indické slová zistil, že títo im rozumejú a bez námahy ich vedia preložiť. Grellmann ako prameň uviedol *Wiener Anzeigen* (Viedenské oznamy) z roku 1763, po ňom takúto citáciu prebrali ďalší autori-romisti. Tento prameň však nebolo možné overiť ani vo Viedni ani v Budapešti, pretože periodikum podobného názvu v uvedenom období neexistovalo.

Tento problém sa podarilo rozriešiť začiatkom 90-tych rokov 20. storočia etnografke Viere Urbancovej, ktorá v Univerzitnej knižnici v Bratislave objavila pôvodný prameň, z ktorého Grellmann a ďalší nasledovníci čerpali, pozoruhodnú monografiu, ktorá na 39 pokračovaní vychádzala v rokoch 1775 a 1776 v periodiku *Kaiserlich Königlichē allergnädigste privilegierte Anzeigen aus sämtlichen Kaiserl. königl. Erbländer* (Cisársko-kráľovské najmilostivejšie privilegované správy zo všetkých cisársko-kráľovských dedičných krajín). „Objavitelke“ sa podarilo dešifrovať skratku *ab.H.*, ktorou podpisoval viaceré odborné články v tomto periodiku v tom čase známy učenec, spišský Nemeč, evanjelický kňaz Samuel Augustini ab Hortis (1729 Veľká Lomnica - 1792 Spišská Sobota) a pripraviť po dvesto dvadsiatich rokoch knižné vydanie (v slovenskom preklade i v nemeckom origináli) tohto výnimočného diela.¹ Vo svojej monografii, ktorá vznikla na území dnešného Slovenska, podáva Augustini mnohé cenné informácie o tom, ako Rómovia v 18. storočí bývali, ako sa stravovali, obliekali, zaujímavé sú opisy sedmo-

hradských a moldavských kotlárov, pre etnológa sú mimoriadne hodnotné časti o kováctve a hudobníctve. Pozoruhodný je malý rómsko-nemecký slovníček, z ktorého okrem iného vyplýva, že v 18. storočí príslušníci rómskeho etnika používali na sebaoznačenie termín *Rómovia* - je to zatiaľ najstarší známy doklad o existencii tohto endoetnonymu. Pre súčasného bádateľa je viac ako zaujímavým zistenie autora, že predstava o tom, že "*Cigáni kradnú deti*" bola rozšírená už v 18. storočí.²

Významným prameňom poznania života Rómov na našom území v 18. storočí sú *Súpisy Cigánov*, ktoré v súvislosti s tzv. reguláciou Márie Terézie iniciovala kráľovská miestodržiteľská rada a ktoré v rokoch 1770-1785 vyhotovovali jednotlivé stolice. Podľa konkrétnych lokalít boli zaznamenané údaje o jednotlivých rodinách: meno a priezvisko otca rodiny, jeho zamestnanie, mená a vek jeho detí, vierovyznanie. V niektorých súpisoch je opísaný typ obydlia, používaný odev, konzumácia mäsa uhynutých zvierat. Tieto súpisy využila vo svojej monografii Emília Horváthová,³ čerpal z nich aj Pavol Šalamon.⁴ Výskyt rómskych priezvisk v týchto súpisoch a ich porovnanie so súčasným geografickým rozložením svedčia o tom, že Rómovia na území Slovenska pred vyše dvoma storočiami žili usadlým spôsobom života.⁵ Treba však priznať, že uvedené súpisy z 18. storočia neboli doposiaľ adekvátne analyzované a historicky zhodnotené.

Ďalším významným pramenným materiálom pre romistu je *Súpis Cigánov v Uhorsku z roku 1893*, ktorý vyšiel o dva roky neskôr v knižnej podobe v maďarsko-nemeckej jazykovej mutácii s podrobnými tabuľkami a komentármi k jednotlivým sledovaným problémovým okruhom, ako aj s kartografickými vyobrazeniami.⁶ Podľa jednotlivých žúp a okresov sú tu podrobne zaznamenané počty rómskeho obyvateľstva, jednotlivé profesie a spôsoby obživy, typy obydlií, školská dochádzka, znalosť jazyka, religiozita, pričom jednotlivé osoby sú vždy zaradené do jednej z troch kategórií (usadlí, polokočovní, kočovní). Z uvedeného súpisu napríklad vyplýva, že najviac rómskych kováčov v Uhorsku sa v čase súpisu nachádzalo v stoliciach dnešného Slovenska.

Vedecký záujem o Rómov sa orientoval aj v 19. storočí predovšetkým na výskum ich jazyka. Do svojej štúdie, zaoberajúcej sa počiatkami romistiky na Slovensku, zaradil jej autor Igor E. Kutlík-Garudo práce bádateľov, ktorí alebo pochádzali z územia dnešného Slovenska, alebo tu uskutočnili svoje lingvistické výskumy: György Ihnátko (1840-1885) *Cygány nyelvtan* (1877), Antoine Kalina (1846-1906) *La langue des Tziganes slovaques* (1882), Pavol Lichner (1816-1884) - nepublikovaný rukopis, Rudolf von Sowa (1853-1900) *Die Mundart der slovakischen Zigeuner* (1887), arcivojvoda Jozef K. E. Habsburský - József Föherczeg (1833-1905) *Czigány nyelvtan - Románo csibákero sziklaribe* (1888).⁷

Z medzivojnového obdobia sú okrem lingvistickej práce Vincenca Lesného (*Jazyk Cikánů v ČSR*)⁸ z etnologického hľadiska pozoruhodné predovšetkým práce Františka Štampacha *Cikáni v Československé republice* (1929)⁹ a *Základy národopisu cikánů v ČSR* (1930).¹⁰ Aj keď práce tohto autora nepredstavujú koncepčný vedecký pohľad na rómsku problematiku a súčasná romistika ich posudzuje kriticky,¹¹ nájdeme tu viacero cenných dobových postrehov autora, približujúcich niektoré aspekty života Rómov i cenný fotodokumentačný materiál. Pozoruhodným počínom bolo zaradenie zvláštnej kapitoly "*Cigáni*" s hodnotným etnografickým materiálom do historicko-etnografickej monografie o Bardejove autora Bartolomeja Krpelca.¹² Doposiaľ nebola odborné zhodnotená a využitá bohatá zberateľsko-dokumentačná a kultúrno-osvetová práca východoslovenského učiteľa Jána Kolarčika-Fintického (1899-1961), ktorého pozostalosť je uložená v Literárnom archíve Matice slovenskej v Martine.¹³

Záujem o rómsku problematiku sa oživil po druhej svetovej vojne. V roku 1955 vydala svoju populárno-vedeckú prácu *Dějiny našich cikánů* Zdeňka Jamnická-Šmerglóvá.¹⁴ V roku 1960 vyšla zaujímavá kniha reportáží *Cigánsky plač a smiech* publicistu Sláva Kalného.¹⁵ Bolo

to už v období, keď na Slovensku uskutočňovala systematické terénne etnografické výskumy rómskeho obyvateľstva a publikovala ich výsledky Emilia Horváthová-Čajánková (1931-1996).

V roku 1952 sa vydala 21-ročná študentka Emilia Čajánková na svoje prvé výskumy do rómskych osád, v tom istom roku publikovala aj svoj prvý príspevok, v ktorom potrebu výskumu zdôvodnila nasledovne: *“Na materiáli, ktorý výskumom získame, ukážeme špecifickosť cigánskej kultúry, ktorá spolu s vlastným jazykom a historickým pôvodom klasifikuje Cigánov ako národnosť... Na materiáli bude možné ďalej ukázať na kladné prvky cigánskej kultúry, ktorú majú ďalej rozvíjať”*¹⁶ Výsledkom jej opakovaných výskumov bola rozsiahla etnografická štúdia *Život a kultúra rožkovianskych Cigánov*,¹⁷ prvá práca na Slovensku, ktorá sa zaoberá všetkými aspektami rómskej kultúry, ktoré sleduje etnografia. Pri zdôvodňovaní potrieb takehoto výskumu uviedla: *“Nie na poslednom mieste stojí úloha odstrániť nedôveru Cigánov voči ostatnému obyvateľstvu a odstrániť prežitky rasizmu u necigánskeho obyvateľstva, aby sa tak vytvorila vzájomná dôvera...”*¹⁸ V roku 1954 zorganizovala E. Čajánková, pracovníčka Národopisného ústavu SAV, prvý kolektívny výskum tradičného i súčasného života rómskeho obyvateľstva v ôsmich rómskych osadách oblasti Gemera, do práce zapojila aj ďalšiu začínajúcu etnografku, dnes romistku Evu Davidovú, dvoch Rómov (MUDr. Jána Cibul'u a JUDr. Gustáva Kariku) a českú výtvarníčku Milu Doleželovú. V decembri 1955 uskutočnila druhý kolektívny výskum, tentoraz v okresoch Bardejov, Prešov, Michalovce a Košice. Väčšinu svojich terénnych výskumov však absolvovala sama: počas šiestich rokov (1952-1958) navštívila 45 lokalít na Slovensku.¹⁹

Výsledkom vyše desaťročného historického a etnografického bádania E. Horváthovej sa stala rozsiahla monografia *Cigáni na Slovensku* (1964)²⁰, ktorá sa v historickej časti zaoberá etnogenézou Rómov a ich dejinami v jednotlivých európskych zemiach, v etnografickej časti tradičnými remeslami, hudobníctvom, bývaním, odievaním, stravou, liečením a hygienou, ako aj rodinným a spoločenským životom, obyčajmi. Vydanie takejto práce v období, keď sa v praxi uplatňovala politika asimilácie “občanov cigánskeho pôvodu” nebolo jednoduché. Autorka pripravovala svoju monografiu krátko potom, ako bola vydaná ideologická príručka *Cikánská otázka v ČSSR* (1961), ktorá popierala existenciu rómskeho (cigánskeho) etnika, spochybňovala jeho jazyk a kultúru.²¹ Jej autor Jaroslav Sus podrobil tvrdej kritike štúdiu E. Horváthovej o rožkovianskych Cigánoch, označil jej názory za *“nekritický, romantický obdiv... z ktorého vyrústajú různé nereálne návrhy na řešení cikánské otázky”*²² Autorka preto vo svojej monografii musela korigovať niektoré svoje názory; týka sa to najmä poslednej kapitoly (*“Cigánska otázka u nás dnes”*), ktorá akoby bola napísaná iným autorom; okrem schvaľovania vtedajšej represívnej vládnej politiky tu vyslovuje názor, že *“samotná forma existencie Cigánov ako etnickej diaspóry raz navždy znemožňuje ich sformovanie sa v národnosť a pozdejšie v národ i napriek tomu, že si niekde vo väčšej, inde v menšej miere zachovali vlastnú kultúru.”*²³

Docentka E. Horváthová sa v nasledujúcich desaťročiach venovala rómskej problematike skôr okrajovo, v teoretických príspevkoch však obhajovala svoju definíciu, podľa ktorej *“Cigáni sú exteritoriálnou etnickou skupinou, žijúcou v inoetnickom prostredí vo forme vnútorne diferencovanej diaspory a ani za uplynulé takmer tisícročie nemohli dosiahnuť vyššiu etnickú vývinovú kategóriu a prečo ju ani perspektívne nebudú môcť dosiahnuť.”*²⁴ Svoj postoj nezmenila ani po roku 1989, keď sa táto definícia stala neudržateľnou. Existujúca rôznorodosť etnických pomenovaní Nerómami i nejednotné endoetnonymy jednotlivých európskych skupín boli dôvodom, pre ktorý sa počas svojho života nikdy nestotožnila s termínom Rómovia.

Historička Anna Jurová upozornila na fakt, že datovanie prvej písomnej správy o Rómoch na našom území nie je dostatočne objasnené: E. Horváthová vo svojej monografii citovala sekundárny prameň, ktorý doposiaľ nebol overený, navyiac, v tomto prameni nie je spomenutý

rok 1322, uvedený v Encyklopédii Slovenska – v hesle Cigáni.²⁵ Keďže autorkou uvedeného hesla je taktiež E. Horváthová,²⁶ vzniká pochybnosť o pôvode (a pravdivosti) tohoto údaja. Aj napriek uvedeným výhradám sa monografia E. Horváthovej *Cigáni na Slovensku* stala základným dielom romistickej literatúry na Slovensku.

Česká etnografka Eva Davidová pracovala v rokoch 1960-1962 ako metodička na Krajskom národnom výbore v Košiciach, kde v roku 1962 pripravila výstavu *Cigáni východného Slovenska kedysi, dnes a zajtra*. Okrem štúdie *K spôsobu bývania v cigánskych osadách východného Slovenska*²⁷ zúročila výsledky svojich výskumov v populárnovedeckej publikácii *Bez kolíb a šiatrov*.²⁸ V roku 1963 vydal Jiří Lípa učebnicu *Příručka cikánštiny*, v ktorej vychádzal z rómskeho nárečia oblasti Humenného.²⁹

Asimilačná politika štátu, ktorá "cigánsku otázku" vníma len ako sociálny problém, spôsobila, že rómska problematika sa stala takmer na tri desaťročia tabuizovanou témou. Isté uvoľnenie nastalo v období tzv. Pražskej jari (1968-1971) a krátko po ňom. V tomto čase publikovala česká lingvistka Milena Hübschmannová, ktorá opakované výskumy realizovala najmä na východnom Slovensku, svoje *Romské pohádky* (1973) a učebnicu *Základy romštiny* (1974), pri koncipovaní ktorej vychádzala z východoslovenských dialektov³⁰; neskôr táto autorka publikovala najmä v zahraničných odborných periodikách. Naopak, v roku 1975 vyšiel rozsiahly zborník Karla Káru a kol. *Cikáni v ČSSR v procese spoločenskej integrácie*,³¹ kde zostavovatelia hneď v úvode priznávajú, že práca vznikla na základe požiadavky vyplývajúcej z uznesenia federálnej vlády ČSSR. Autori (tajomníčkou výskumného kolektívu bola etnografka E. Davidová) v práci "zosúladujú" vedecké bádanie s požiadavkami asimilačnej politiky štátu: Cigánov definujú ako odumierajúcu etnickú skupinu, ktorá nemá objektívne podmienky pre svoju etnickú existenciu a je preto predurčená na zánik a splynutie s ostatnými národnostnými menšinami, žijúcimi na našom území. Rómom priznávajú isté "prvky špecifické cikánskej kultúry", ktoré je možné "dočasne a cielevedomé využiť" v procese ich "nepřetržitého organického splyvání s Necikány".³²

Do tohto neľahkého obdobia spadajú výskumy brnenského historika Ctibora Nečasa v archívoch na Slovensku, ktoré zamerl na postavenie a diskrimináciu Rómov počas druhej svetovej vojny a ich čiastkové výsledky publikoval v zborníku *Nové obzory*³³ a napokon v monografii *Nad osudem českých a slovenských Cikánů v letech 1939-1945*, ktorá však vyšla v malom náklade a na Slovensku bola takmer úplne neznáma.³⁴

Prelomovým medzníkom vo vedeckom výskume a interpretácii rómskej problematiky je rok 1986. Už konferencia "*Cikáni v průmyslovém městě*", ktorú usporiadal Ústav pro etnografiu a folkloristiku ČSAV v Prahe (16.-17. apríla 1986) - napriek nekompromisnému odporu jeho vtedajšieho riaditeľa - predznačila posun v prístupe k tejto problematike (napríklad viacerí autori používali vo svojich príspevkoch termín *Rómovia* namiesto dovtedajšieho *Cigáni*, hovorili o Rómoch ako o etniku, o rómskej kultúre a pod.)³⁵ V rámci 32. ročníka Folklorneho festivalu vo Východnej (na príprave ktorého sa odborne podieľal aj Národopisný ústav SAV) bol 6. júla toho roku uvedený program Viliama Grusku "*Ludia z rodu Rómov*", ktorý po prvý raz predstavil Rómov ako príslušníkov samostatného etnika, s vlastnými dejinami, jazykom a kultúrou.³⁶

V uvoľňujúcej sa politickej situácii sa podarilo Národopisnému ústavu SAV pripraviť a v roku 1988 vydať samostatné číslo časopisu *Slovenský národopis*, ktoré obsahovalo vyše dvadsať romistických (historických, etnografických, sociologických) príspevkov slovenských i českých bádateľov (V. Bačová, M. Hübschmannová, E. Davidová, E. Horváthová, I. Kutlík-Garudo, Ct. Nečas, Z. Kollárová-Švorcová, P. Šalamon J. Marušiaková, M. Dubayová, E. Lacková, A. Mann a ďalší)³⁷. Polarita v rozdielnom ponímaní cigánskeho/rómskeho obyvateľstva sa prejavila aj na seminári "*Teoreticko-metodologické východiská výskumu cigánskej rodiny a cigánskych*

obyvateľov", ktorú usporiadal Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach 17.-18. februára 1988, aj tu však bol zrejmy pozitívny posun - postupné vymaňovanie sa vedeckého záujmu spod závislosti na štátnej politike.³⁸

Politický prevrat v novembri 1989 zrušil dovtedy pretrvávajúce zasahovanie štátnej a politickej moci do oblasti vedeckého výskumu, čím sa otvorili nové možnosti prezentácie vedeckých výsledkov aj v oblasti romistiky. Už v roku 1990 vyšla malotirážna publikácia Vladimíra Gecelovského *Rómovia na Gemeri do roku 1945*.³⁹ Národopisný ústav SAV vydal v roku 1992 zborník *Neznámi Rómovia*, ktorý voľne nadviazal na Slovenský národopis 1988/1 a priniesol osemnásť pôvodných príspevkov so zameraním historickým, etnografickým, antropologickým, sociologickým, folkloristickým i výchovno-vzdelávacím (V. Bačová, J. Belišová, V. Gecelovský, M. Hübschmannová, A. Jurová, Z. Kollárová, E. Krekovičová, A. Mann, D. Siváková, P. Šalamon, J. Drenko, H. Zelinová a ďalší).⁴⁰ Dlhoročné archívne bádania zúročil Ctibor Nečas vo viacerých publikáciách, pričom prácou základného významu pre štúdium rómskych dejín obdobia druhej svetovej vojny sa stala jeho monografia *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*, ktorej 3. kapitola (spolu 73 strán) je venovaná osudom Rómov na území vojnového slovenského štátu i na územiach, ktoré boli v tom čase pripojené k Maďarsku.⁴¹ Spomienkami pamätníkov na toto obdobie sa zaoberá práca Vasiľa Fediča *Východoslovenskí Rómovia a II. svetová vojna*.⁴²

Najnovším rómskym dejinám sa v Spoločenskovednom ústave SAV v Košiciach systematicky venuje historička Anna Jurová: v roku 1993 vydala publikáciu *Vývoj rómskej problematiky po roku 1945*,⁴³ v roku 1996 štvorzväzkové dokumenty *Rómska problematika 1945-1967*.⁴⁴ V roku 1995 vyšla populárno-vedecká publikácia romistiky Evy Davidovej "Cesty Romů /Romano drom 1945-1990", v ktorej je bohato zastúpený etnografický i fotodokumentálny materiál zo Slovenska.⁴⁵ Nesporným prínosom pre poznanie regionálnych rómskych dejín je monografia Jozefa Drenka, prinášajúca cenný historický materiál o rómskych hudobníkoch z oblasti Lučenca.⁴⁶ Výskumom kultúry a spôsobu života Rómov na Slovensku v Ústave etnológie SAV sa od roku 1986 systematicky zaoberá Arne B. Mann.⁴⁷ Obrazu Rómov a Židov sa vo svojej publikácii venovala aj ďalšia pracovníčka tohto vedeckého pracoviska Eva Krekovičová.⁴⁸ Zo sociológov sa rómskej problematike systematicky venuje Michal Vašečka, ktorý je od roku 1999 opakovane autorom samostatných kapitol o postavení Rómov na Slovensku vo výročných správach o stave spoločnosti, ktoré vydáva Inštitút pre verejné otázky; rovnako je zostavovateľom a hlavným autorom sociálno-ekonomickej a politologickej analýzy súčasného postavenia Rómov v spoločnosti.⁴⁹

Na území Slovenska sa uskutočnilo niekoľko pozoruhodných kolektívnych výskumov kultúry a spôsobu života Rómov. K najstarším patria už spomínané výskumy, ktoré na pôde Národopisného ústavu SAV organizovala Emília Horváthová (1954 na Gemeri, 1955 na východnom Slovensku). V rokoch 1987-1989 uskutočnil opäť Národopisný ústav SAV (koordinátor Arne B. Mann) kolektívny výskum rodinných obyčajov, na ktorom sa - používajúc rovnaký dotazník - zúčastnili najmä učitelia z rôznych oblastí Slovenska; výsledky týchto výskumov boli publikované v časopise Slovenský národopis 1988/1 a v zborníku *Neznámi Rómovia* (1992). Ďalší kolektívny výskum, zameraný na monitorovanie situácie rómskych osád na východnom Slovensku, organizovala Fakulta humanitných štúdií Západočeskej univerzity v Plzni (koordinátor Stanislav Kužel) v rokoch 1999-2000.⁵⁰ Zatiaľ posledný kolektívny výskum "Rómovia a trh práce" (koordinátor Iveta Radičová) sa uskutočnil v rokoch 2000-2001 v 27 slovenských obciach s rozličnou mierou integrácie a koncentrácie Rómov.⁵¹

Významnými sú práce z oblasti lingvistiky. V roku 1991 vyšiel v Prahe veľmi potrebný *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*⁵², v roku 1996 *Slovensko-rómsky, rómsko-*

slovenský slovník⁵³, v roku 1999 *Romaři čhib, učebnice slovenské romštiny* romistky Hany Šebkovej.⁵⁴ Publikáciu o systéme karpatskej rómčiny vydali v roku 2000 orientalistka Anna Rácová a Ján Horecký.⁵⁵ Hodnotným prameňom pre poznanie života Rómov na východnom Slovensku je autobiografia rómskej spisovateľky Eleny Lackovej.⁵⁶

Zvyšovanie vedeckého záujmu o rómsku problematiku možno pozorovať aj prostredníctvom obhájených kandidátskych (doktorandských) prác. V roku 1985 obhájila kandidátsku dizertáciu vedecká ašpirantka Katedry etnografie a folkloristiky FF UK v Bratislave Jelena Marušiaková.⁵⁷ Problematikou rómskej rodiny sa vo svojej dizertačnej práci z roku 1993 zaoberala Mária Dubayová, ktorá v roku 2001 vydala monografiu *Rómovia v procesoch kultúrnej zmeny*.⁵⁸ Analýzou riešenia rómskej problematiky na Slovensku po roku 1945 sa vo svojej dizertácii (1993) zaoberala historička Anna Jurová.⁵⁹ Súbor publikovaných štúdií obhájil ako dizertačnú prácu v roku 1997 Arne Mann.⁶⁰ Problematikou rómskej rodiny sa vo svojej dizertácii (1998) zaoberala Zuzana Kumanová.⁶¹

Výsledky vedeckého bádania z oblasti romistiky možno nájsť vo viacerých zborníkoch z vedeckých konferencií, či monotematických číslach odborných periodík,⁶² najmä však v periodiku *Romano džaniben*, v časopis romistických štúdií, ktorý vychádza od roku 1994 v Prahe, či v bulletine Muzea romské kultury v Brne, ktoré publikujú aj príspevky zo Slovenska. Príspevky slovenských autorov uverejňuje vo svojich zborníkoch z konferencií taktiež združenie pedagógov rómskych žiakov v Ústí nad Labem "Hnutí R" (doposiaľ vyšlo 12 zborníčkov). Dôležitou pomôckou pre orientáciu v romistickej literatúre sú bibliografie: doposiaľ boli vydané len dve - anotovaná bibliografia Rubena Pellara⁶³ a výberová bibliografia Valérie Farah.⁶⁴ Nie všetky práce zaoberajúce sa rómskou problematikou boli prijaté pozitívne: dramatický osud malo slovenské vydanie učebnice *Rómsky dejepis* (2000), ktoré sa na rok stalo prvou zakázanou publikáciou na Slovensku po roku 1989, kým jeho česká verzia (2001) sa s úspechom používa na tamjších školách.⁶⁵

Z predchádzajúceho prehľadu je zrejmé, že napriek niekoľko desaťročí trvajúcej tabuizácii rómskej problematiky, na Slovensku vznikol celý rad odborných štúdií i populárno-vedeckých prác zaoberajúcich sa niektorým z aspektov dejín, kultúry, sociálneho postavenia, demografického správania, tradičného a súčasného spôsobu života rómskeho obyvateľstva. Niektoré práce charakterizuje čiastočne idealizujúci prístup a romantizujúci obdiv ich autorov k Rómom a k ich kultúre, iné sa snažia o objektívnu analýzu súčasného postavenia Rómov v kontexte celospoločenskej situácie. V niektorých prácach autori prezentujú voči Rómom vyhranený kritický postoj. Je potešiteľné, že v posledných rokoch sa na pedagogických a filozofických fakultách objavujú diplomové práce s touto problematikou. Napriek tomu je zrejmé, že súčasný stav poznania je stále neuspokojivý; je potrebné pre budúcnosť odborne pripraviť historikov (najmä špecializovaných na obdobie stredoveku a novoveku), etnológov, sociológov a špeciálnych pedagógov, ktorých od zodpovedného a prístupu k tejto citlivej problematike neodradia ani ironické poznámky a znevažujúce postoje "bielych", ani počiatočná nedôvera samotných Rómov. Od nich bude tiež záležať, či výsledky svojich romistických výskumov dokážu presadiť aj do praxe. Záujem príslušných štátnych a samosprávnych orgánov, ktoré prichádzajú do každodenného kontaktu s rómskym obyvateľstvom a často priamo rozhodujú o konkrétnych opatreniach, je o výsledky vedeckého poznania totiž zatiaľ minimálny.

POZNÁMKY

1 AUGUSTINI AB HORTIS, S.: *Cigáni v Uhorsku 1775*. Bratislava, Štúdio -dd-, 1995, 203 s.

2 MANN, A. B.: Samuel Augustini ab Hortis a jeho záujem o Rómov v 18. storočí. In: *Romano džaniben*

- (Praha), 4, 1997, č. 3-4, s. 129-132.
- 3 HORVÁTHOVÁ, E.: *Cigáni na Slovensku*. Bratislava, SAV 1964, s.116-133.
 - 4 ŠALAMON, P.: Cigáni v Abovskej a Turmianskej stolici v období osvietenstva. In: *Neznámi Rómovia* (zost. A. B. Mann), Bratislava, Ister Science Press 1992, s. 73-76.
 - 5 MANN, A. B.: Rómske priezviská. V tlači.
 - 6 A Magyarországbán 1893. január 31-érvégrehajtott cigányösszeírás eredményei. Magyar statisztikai közlemények. Új folyam IX. Budapest 1895.
 - 7 KUTLÍK-GARUDO, I. E.: O začiatkoch romistiky na Slovensku. In: *Slovenský národopis*, 36, 1988, č.1, s. 45-56.
 - 8 LESNÝ, V.: Jazyk cikánů v ČSR. In: *Československá vlastivěda III. - Jazyk*, Praha 1934.
 - 9 ŠTAMPACH, F.: *Cikáni v Československé republice*. Praha, Česká akademie věd a umění 1929, 52 s.
 - 10 ŠTAMPACH, F.: Základy národopisu cikánů v ČSR. In: *Národopisný věstník československý* 23, 1030, č.4, s. 314-380.
 - 11 JUROVÁ, A.: *Vývoj rómskej problematiky na Slovensku v rokoch 1945-1969 (1970)*, autoreferát kandidátskej dizertácie, FiF UK Bratislava 1993, s.4.
 - 12 KRPELEC, B.: *Bardejov a jeho okolie dávno a dnes*. Bardejov 1935, s.253-256. Pred B. Krpelcom zaradil samostatnú kapitolku "Cigáni" do národopisnej monografie jedine Václavík Antonín: Luhačovské Zálesí, Luhačovce 1930, s.552-556.)
 - 13 SEDLÁKOVÁ, V.: *Súpis pozostalosti Jozefa Kolarčíka-Fintického*. Fondy Literárneho archívu Matice slovenskej v Martine č.77, 1981, 642 s.
 - 14 JAMNICKÁ-ŠMERGLOVÁ, Z.: *Dějiny našich Cikánů*. Praha, Orbis 1955, 110 s.
 - 15 KALNÝ, S.: *Cigánsky plač a smiech*. Bratislava, Osveta 1960, 175 s.
 - 16 ČAJÁNKOVÁ, E.: Správa o výskume života a kultúry Cigáňov na Slovensku. In: *Národopisný sborník*, 11, 1952, s. 398.
 - 17 ČAJÁNKOVÁ, E.: Život a kultúra rožkovianskych Cigáňov. In: *Slovenský národopis*, 2, 1954, č. 1-2, s. 149-175, č. 3-4, s. 285-308.
 - 18 Tamže, s. 152.
 - 19 Bližšie MANN, A. B.: Zakladateľka romistiky na Slovensku Emília Horváthová (1931-1966). In: *Romano džaniben*, časopis romistických štúdií, Praha, 3, 1966, č. 1-2, s. 141-144.
 - 20 HORVÁTHOVÁ, E.: *Cigáni na Slovensku (Historicko-etnografický náčrt)*, Bratislava, SAV 1964, 397 s.
 - 21 SUS, J.: *Cikánská otázka v ČSSR*. Praha, SNPL 1961, 127 s.
 - 22 Tamže, s. 37.
 - 23 HORVÁTHOVÁ, E.: *Cigáni na Slovensku*, s. 368-369 a 371.
 - 24 HORVÁTHOVÁ, E.: K otázke etnokultúrneho vývoja a etnickej klasifikácie Cigáňov. In: *Slovenský národopis*, 22, 1974, č. 1, s. 14.
 - 25 JUROVÁ, A.: História Rómov na Slovensku stále neznáma (úvaha o problémoch výskumu). In: *Romano džaniben*, časopis romistických štúdií, Praha, 6, 1999, č.3-4, s. 105 a pozn. 5, 6 a 7 na s. 108.
 - 26 Túto skutočnosť potvrdila vtedajšia redaktorka hesiel Encyklopédie Slovenska z oblasti národopisu PhDr. Darina Pavlú.
 - 27 DAVIDOVÁ, E.: K spôsobu bývania v cigánskych osadách východného Slovenska. In: *Nové obzory*, 3, 1961, s. 289-312.
 - 28 DAVIDOVÁ, E.: *Bez kolib a šiatrov*. Košice, Východoslovenské vyd. 1965, 198 s.
 - 29 LÍPA, J.: *Příručka cikánštiny*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1963, 155 s.; tiež LÍPA, Jiří: *Cikánština v jazykovém prostředí slovenském a českém*. Praha, ČSAV 1965, 63 s.
 - 30 HÜBSCHMANNOVÁ, M.: *Romské pohádky*. Praha, Odeon 1973, 320 s.; HÜBSCHMANNOVÁ, M.: *Základy romštiny*. Praha, Academia 1974, 120 s.
 - 31 KÁRA, K. a kol.: *Cikáni v ČSSR v procesu společenské integrace*. Praha, Ústav pro filosofii a sociologii ČSAV 1975, 593 s.

- 32 Tamže, s. 2-3, 23, 485, 490, 493 a ďalšie.
- 33 NEČAS, C.: Pracovní útvary tzv. asociálů a Cikánů na východním Slovensku v roce 1942. In: *Nové obzory*, 17, 1975, s. 25-51; Ten istý: Diskriminace a perzekuce slovenských Cikánů v letech 1939-1949. In: *Nové obzory*, 19, 1977, s. 125-154.
- 34 NEČAS, C.: *Nad osudem českých a slovenských Cikánů v letech 1939-1945*. Spisy pedagogické fakulty univerzity J. E. Purkyně v Brně, zv. 19, 1981, 180 s.
- 35 Cikáni v průmyslovém městě (problematika adaptace a asimilace) In: *Zpravodaj KSVIEF*, Ústav pro Etnografií a folkloristiku ČSAV, 1986, č.7, 165 s.; 2. část tamtiež, 1988, č.13, 181 s. Porovnaj tiež správu MANN, A. B.: Cikánj v průmyslovém městě. In: *Slovenský národopis*, 36, 1988, č. 1, s. 244-246.
- 36 Porovnaj recenziu HAIŠMAN, T.: Ľudia z rodu Rómov. In: *Slovenský národopis*, 36, 1988, č.1, s. 243-244.
- 37 Monotematické číslo vyšlo pod titulom "K historickým a etnokultúrnym determináciám spoločenskej integrácie Cigánov-Rómov v procese výstavby rozvinutého socializmu v Československu" (zost. A. B. Mann), *Slovenský národopis*, 36, 1988, č.1, 256 s.
- 38 *Teoreticko-metodologické východiská výskumu cigánskej rodiny a cigánskych obyvateľov, príspevky zo seminára v Košiciach 17.-18. februára 1988*. Spoločenskovedný ústav SAV Košice 1989, 240 s. Jedným z publikovaných výstupov tohto výskumu je BAČOVÁ, V.: Typológia romských rodín na Slovensku. In: *Sociológia* 22, 1990, č.4, s. 491-501.
- 39 GECELOVSKÝ, V.: *Rómovia na Gemeri do roku 1945*. Rožňava, Okresné osvetové stredisko 1990, 187 s.
- 40 *Neznámi Rómovia. Zo života a kultúry Cigánov-Rómov na Slovensku*. (zost. Arne B. Mann), Bratislava, Ister Science Press 1992, 207 s.
- 41 NEČAS, C.: *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. Masarykova univerzita v Brně 1994, 220 s.
- 42 FEDIČ, V.: *Východoslovenskí Rómovia a II. svetová vojna*. Humenné, REDOS 2001, 104 s.
- 43 JUROVÁ, A.: *Vývoj rómskej problematiky na Slovensku po roku 1945*. Spoločenskovedný ústav SAV v Košiciach 1993, 138 s.
- 44 JUROVÁ, A.: *Rómska problematika 1945-1967. Dokumenty 1.- 4. časť*, Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 1996, spolu 1304 s.
- 45 DAVIDOVÁ, E.: *Cesty Romů/Romano drom 1945-1990. Změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*. Olomouc, Vydavatelství Univerzity Palackého 1995, 244 s.
- 46 DRENKO, J.: *Rómski-cigánski hudobníci z Lučenca a okolia*. Novohradské osvetové strediskov Lučenci 1997, 108 s.
- 47 MANN, A. B.: Súpis prác s rómskou problematikou. In: *Odras života rómskeho etnika v literatúre*. (zost. Valéria Farah), Košice, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, s. 65-70.
- 48 KREKOVIČOVÁ, E.: *Medzi toleranciou a bariérami. Obraz Rómov a Židov v slovenskom folklóre*. Bratislava, Academic Electronic Press 1999, 227 s.
- 49 VAŠEČKA, M.: Rómovia. In: *Slovensko 1998-1999, Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky (IVO) 1999, s. 757-776. Ten istý: Rómovia. In: *Slovensko 2000, Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, IVO 2000, s. 191-238. Ten istý: Rómovia. In: *Slovensko 2001, Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava, IVO 2001, s. 175-198. Ten istý a kol.: *Sociálna a ekonomická situácia potencionálnych žiadateľov o azyl zo Slovenskej republiky*. Bratislava, IOM - Medzinárodná organizácia pre migráciu 2000, 187 s.
- 50 *Terénni výzkum integrace a segregace* (ed. Stanislav Kužel). Plzeň, Cargo Publishers 2000, 324 s.
- 51 RADIČOVÁ, I.: *Hic Sunt Romales*. Bratislava, S.P.A.C.E. (Centrum pre analýzu sociálnej politiky) 2001, 318 s.
- 52 Milena HÜBSCHMANNOVÁ, H.– ŠEBKOVÁ, A. – ŽIGOVÁ: *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1991, 651 s.
- 53 BERKY, J. – J. PROKOP st., M. STOJKA: *Slovensko-rómsky, rómsko-slovenský slovník*, Bratislava, Štúdio -dd- 1996, 635 s.
- 54 H. ŠEBKOVÁ, E. ŽLNAYOVÁ: *Romaňi čhib*, učebnice slovenské romštiny. Praha, Nakladatelství Fortuna 1999, 269 s.; ŠEBKOVÁ, H.: *Romaňi čhib*, klíč k učebnici slovenské romštiny. Praha, Nakladatelství Fortuna 1999, 96 s.

- 55 A. RÁCOVÁ, J. HORECKÝ: *Slovenská karpatská rómčina: opis systému*. Bratislava, Veda 2000, 78 s.
- 56 LACKOVÁ, E.: *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou* (pre vydanie pripravila Milena Hübschmannová), Praha, Triáda 1997, 280 + 8 s.
- 57 MARUŠIAKOVÁ, J.: *Súčasný etnokultúrne procesy vo vybraných spoločnostiach cigánskeho etnika (so zreteľom na medziskupinové kontakty)*, Bratislava, FF UK 1985, 266 s.
- 58 DUBAYOVÁ, M.: *Väzby cigánskej rodiny na vlastné etnické spoločenstvo a dynamika týchto väzieb*. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava, Etnologický ústav SAV 1993; tá istá: *Rómovia v procesoch kultúrnej zmeny. Kultúrnoantropologická štúdia*. Prešov, Filozofická fakulta PU 2001, 183 s.
- 59 JUROVÁ, A.: *Vývoj riešenia rómskej problematiky na Slovensku v rokoch 1945-1969 (1970)*. Bratislava, FIF UK 1993.
- 60 MANN, A. B.: *Rómovia v majoritnej spoločnosti na Slovensku (dynamika etnosociálnych a kultúrnych vzťahov)*, súbor štúdií. Ústav etnológie SAV, Bratislava 1997.
- 61 KUMANOVÁ, Z.: *Rómska rodina*. Bratislava, Katedra etnológie FF UK 1998.
- 62 *Rómovia na Slovensku a v Európe. Z dokumentov medzinárodnej konferencie Smolenice, 6. máj 1994*. Bratislava, Informačné a dokumentačné stredisko o Rade Európy 1995, 71 s.; *Rómsky jazyk v Slovenskej republike* (red. Jozef Prokop), Bratislava, Štúdio-dd- 1995, 81 s.; *Neznámý holocaust* (zost. Hana Frištenská, Ilona Lázničková, Andrej Sulitka), Praha 1995, 87 s.; *Riešenie problémov Rómov v súčasných spoločensko-ekonomických podmienkach* (zost. Viliam Zeman), Bratislava, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR 1966, 82 s.; *Rómovia včera, dnes a zajtra*. Zborník z konferencie Spišská Nová Ves 29. 10. 1999 (red. Eva Poláková), Pedagogická fakulta UKF Nitra 2000, 86 s.; *Róm znamená človek. Diskusia v Čilistove o páčivom probléme*. Bratislava, Nadácia Friedrich Ebert Stiftung 1999, 47 s.; *Odras života rómskeho etnika v literatúre. Zborník príspevkov z celoslovenského seminára 29. marec 2000* (zost. Valéria Farah), Košice, Štátna vedecká knižnica 2000, 70 s.; *Dilema - spoločensko-kultúrny mesačník*, 2000, č.12, 82 s. (monotematické číslo); *Integrácia Rómov na Slovensku* (ed. Juraj Janto), *Ethnologia Actualis Slovaca* 1-2, Univerzita sv Cyrila a Metoda v Trnave 2000, 98 s.; *Zborník z medzinárodnej konferencie Práva menšín: Rómovia - problém alebo výzva? uskutočnenej v Bratislave 25.-29.10.2000* (zost. Katarína Mesárošová), Nitra, Vydavateľstvo NOI 2001, 114 s.; *Rómovia-vzdelávanie-tretí sektor* (zost. Natália Kušnieriková), Bratislava, PDCS - Centrum prevencie a riešenia konfliktov 2001, 92 s.; monotematické číslo časopisu *Sociológia*, 33, 2001, č.5, s. 417-532; monotematické číslo časopisu *Etnologické rozpravy*, 8, 2001, č.2, 181 s.
- 63 PELLAR, R.: *Bibliografie romistické literatury*. Univerzita Palackého v Olomouci 1994, 139 s.
- 64 FARAH, V.: *Rómovia v literatúre (1945-1999)*, výberová bibliografia. Krajská štátna knižnica v Košiciach 2000, 128 s.
- 65 MANN, A. B.: *Rómsky dejepis*. Doplnkový učebný text pre vyučovanie dejepisu (pre 2. stupeň základných škôl a stredné školy), Bratislava, Kalligram 2000, 56 s. Ten istý: *Rómsky dejepis*, Praha, Nakladateľstvi Fortuna 2001, 48 s. O vzniknutom probléme bližšie in *Etnologické rozpravy*, 8, 2001, č.2, s. 149-164 (príspevky P. Salnera, G. Kiliánovej, J. Podobu, E. Krekovičovej).

THE OUTLINE OF THE ROMANY STUDIES IN SLOVAKIA

Summary

The beginnings of a scientific research of the Romanies in Europe lead into the 18th century. The book called „Cigáni v Uhorsku“/1775- 1776/ written by Samuel Augustini ab Hortis, a polyhistorian from Spiš, belongs to a small number of professional monographs written by that time. This work incensed the interest of some other European scientists in clarifying of the origin and the language of the Romanies. The censuses /sets/ of the Romanies, initiated by Miestodržiteľská rada in 1770-1785, in context of the „queen Maria Teresa regulation“, as well as the census of the Romanies in Hungaria in 1893, can be considered as the signs of

a scientific interests. Mainly František Štampach dealt with the subject of the Romany studies in Slovakia in 1918- 1938. The collective, documentative and educational work of Ján Kolarčík Fintický /1899-1961/, the eastslovak teacher, was not evaluated yet. The results of a long period- research of the ethnographer Emília Horváthová-Čajánková /1931- 1996/ bring a new quality in the next period of the scientific interest in the Romany studies. She wrote her first papers and especially the fundamental work of our Romany studies called *Cigáni na Slovensku* /1964/ in a time, when the official politics of our country refused to acknowledge the rights of an ethnic group, own language and culture, and put through an approach of assimilation. In the same time, Eva Davidová wrote her popularly- scientific paper „Bez kolib a šiatrov“ /1956/. However, since then a serious scientific interest in the Romanies was for the next twenty years intentionally hindered. The science followed the policy of the state.

In the situation of the reformation of the politics the Ethnographic Institute SAS succeeded in editing and publishing of a monothematic volume of the journal *Slovenský národopis* in 1988, which contained more than twenty articles on Romany studies. The sociologically oriented research of a romany family, performed by the Institute of social sciences SAS in Košice, was also of an importance in that time. After 1990 occurred the opportunity of an research and publishing the results. Ctibor Nečas, Vladimír Geceľovský, Jozef Drenka, Mária Dubayová published their historical works. The volume *Neznámi Rómovia* was published by the Ethnographic Institute SAS in 1992. Historian Anna Jurová, ethnologist Arne B.Mann and political scientist Michal Vašečka make a systematic research in Romany studies. The results of the scientific research in Romany studies occur in several volumes from the conferences. However, some results are published in the journal *Romano džaniben* established in 1994 in Prague, or in the *Bulletin of the Museum of the Romany Culture* in Brno, which publish some articles on Romany studies written by Slovak scientists, too. There is of remark, that the present state of our knowledge is still unsatisfactory.

This work was supported, in part, by the Grant Agency for Sciences (Grant No. 2/7180/2000-2002, „Modernizačné procesy na Slovensku z pohľadu etnológie“).

Vydáva Ústav Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r.o.

Ročník 50, 2002, číslo 3-4

Hlavná redaktorka:

PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonné redaktorky:

PhDr. Hana Hlôšková, CSc., Tatiana Podolinská, PhD.,

Redakčná rada: Doc. PhDr. Eubica Droppová, CSc., Univ. prof. Dr. Anna Divičanová, CSc. Drh.b., Mgr. Martin Kanovský, PhD., PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., PhDr. Jan Krist, Doc. PhDr. Milan Leščák, CSc., PhDr. Martin Mešša, Doc. PhDr. Magdaléna Paríková, CSc., Prof. PhDr. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr. Zdeněk Uherek, CSc., PhDr. Miroslav Válka, PhD.

Adresa redakcie: Klemensova 19, 813 64 Bratislava

Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:

Slovak Academic Press, spol. s r. o. P. O. Box 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 50, 2002, Number 3-4

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Address of Editor: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P. O. Box 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia
and SLOVART G. T. G. Ltd., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 50, 2002, No 3-4

Rédacteurs: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Adresse de la rédaction: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 50, 2002, Nr. 3-4

Redakteure: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Redaktion: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

ISSN 1335-1303

MIČ 49 €

SAP
SLOVENSKÝ ANTIKVARIÁT
